

OBSAH

PODĚKOVÁNÍ	5
ÚVOD	7
1. VZTAH POSVÁTNA A KRÁSY V PERSPEKTIVĚ BOŽÍHO ZJEVENÍ.....	14
1.1 Zjevení jako způsob Božího sebesdílení	15
1.1.1 Otázka Božího zjevení v konstitucích Dei Filius a Dei verbum	16
1.1.2 Otázka temporality Božího zjevení v dějinách spásy.....	18
1.2 Teofanie v řádu bytí: otázka Božího zjevení u H. U. von Balthasara	19
1.2.1 Antropologický řád: mezi tělem a duchem	21
1.2.2 Kreacionistický řád: mezi stvořením a Stvořitelem	22
1.2.3 Soteriologický řád: záchrana v plnosti Zjevení.....	22
1.3 Teologicko-antropologická perspektiva zjevení	23
1.3.1 Boží obraz v učení církevních otců.....	24
1.3.2 Gaudium et Spes a Boží obraz v současné teologii.....	27
1.4 Zjevení a posvátno	27
1.4.1 Posvátno jako hierofanie.....	28
1.4.2 Locus sanctus: místa setkání se s posvátnem	31
1.5 Zjevení v kráse a v umění.....	33
1.5.1 Historická perspektiva vztahu zjevení a umění.....	33
1.5.2 Současná perspektiva vztahu zjevení a krásy.....	36
1.6 Náboženská zkušenost jako forma zjevení.....	38
1.6.1 Způsoby vnímání krásy a prožívání náboženské zkušenosti	39
1.6.2 Zjevení a náboženská zkušenost v biblické perspektivě.....	41
1.6.3 Zkušenost krásy a posvátna v historické perspektivě	42
1.6.4 Náboženská zkušenost: od rozměru vnitřní spirituality ke společnému sdílení.....	43

1.7 Estetická zkušenost jako most ke zkušenosti náboženské	45
1.7.1 Způsoby prožívání estetické zkušenosti	46
1.7.2 Vztah estetické zkušenosti a posvátna.....	47
2. POSVÁTNÝ ROZMĚR KRÁSY V PÍSMU SVATÉM	51
2.1 Starozákonní obrazy krásy	52
2.1.1 Základní terminologie pojednávající o kráse ve Starém zákoně	53
2.1.2 Další hebrejská starozákonní terminologie pojednávající o kráse	57
2.1.3 Řecké starozákonní termíny pojednávající o kráse.....	59
2.2 Krása v kontextu Nového zákona	60
2.3 Exegeze krásy z pohledu teologické estetiky.....	65
2.3.1 Interpretace Písma v rané církvi: od alegorie k typologii	65
2.3.2 Biblia pauperum a didaktika středověkého umění.....	68
2.3.3 Hermeneutika krásy a umění: od starověku do současnosti.....	70
3. HISTORICKÉ KONTEXTY VZTAHU KRÁSY A POSVÁTNA ..	74
3.1 Ikonopisectví a jeho teologické základy.....	74
3.2 Ikona jako ústřední námět polemiky o kráse v prvním miléniu.....	76
3.2.1 Starořecká filosofie a její vliv na formování vztahu křesťanství k umění	76
3.2.2 Teologie ikony v dílech církevních otců.....	78
3.2.2.1 Obraz Krista v prvních staletích církve	78
3.2.2.2 Kappadočtí otcové a ikonopisectví	82
3.2.2.3 Církevní otcové 5. století o kráse a umění	84
3.2.2.4 Církevní otcové vystupující na obranu ikon	86
3.2.3 Dějinné příčiny ikonoklastických sporů a jejich řešení na koncilech	92
3.2.3.1 Ikonoklasmus z pohledu církevních dějin.....	92
3.3 Vztah krásy a posvátna v počátcích křesťanství.....	95
3.3.1 Raně křesťanské umění: hledání vlastní cesty	95
3.3.2 Mezi Východem a Západem: dva odlišné přístupy k didaktické funkci umění.....	96
3.3.3 Románský sloh: symbolika ukrytá v kruhu	99
3.3.4 Gotika: katedrála jako metafora křesťanského života	100

3.3.5 Krása v díle Tomáše Akvinského.....	102
3.3.6 Renesance a reformace: umění a církvev na přelomu středověku a novověku.....	105
3.3.7 Barokní krása: křesťanský chrám jako „nebe na zemi“	108
3.3.8 Klasicismus: návrat k antice a odklon od křesťanství.....	109
3.3.9 Romantická krása a lidová religiozita v pozdním novověku.....	110
3.4 Role krásy a umění na Druhém vatikánském koncilu	114
3.4.1 Lumen Gentium o uctívání svatých obrazů a Panny Marie.....	116
3.4.2 Sacrosanctum Concilium a krása liturgie	117
3.5 Diskuse o roli krásy v církvi v dílech tří papežů nového milénia ...	118
3.5.1 Z básníka papežem: krása a umění v díle papeže Jana Pavla II.	118
3.5.2 „Mozart teologie“: umění a krása v díle papeže Benedikta XVI.	121
3.5.3 Ctitel a ochránce krásy přírody: papež František	125
4. TEOLOGICKÁ ESTETIKA A MODALITA VZTAHŮ KRÁSY A POSVÁTNA V SOUČASNOSTI	128
4.1 Současné umění jako „zrcadlo postkřesťanské společnosti“?.....	128
4.1.1 Vztah současného profánního a posvátného umění	129
4.1.2 Od viditelného k neviditelnému rozměru umělecké tvorby	130
4.2 Umění v dialogickém vztahu: „umělec – dílo – divák“	133
4.2.1 Umělecké dílo jako střed významu a obraz skutečnosti	134
4.2.2 Způsoby komunikace uměleckého díla: znak a symbol	137
4.2.3 Umělec jako „prorok krásy“	139
4.2.4 Divák jako obdivovatel krásy díla.....	142
4.2.5 Divák jako příjemce duchovního obsahu.....	143
4.3 Teologická estetika: krása a posvátno v díle teologů 20. století	144
4.3.1 Hans Urs von Balthasar: krása jako forma a analogie posvátna	146
4.3.2 Gerardus van der Leeuw: překonat hranice náboženství pomocí umění	150
4.3.3 Paul Tillich: umělecké dílo jako vyjádření smyslu	153
4.3.4 Karl Rahner: náboženská zkušenost a poetická teologie	155
4.3.5 Teologická estetika v dílech teologů 21. století	156

4.4	Ekumenický dialog o posvátném rozměru krásy a umění	158
4.4.1	Krása jako religiózní prvek propojující východní a západní křesťanství.....	159
4.4.2	Umění jako východisko pro ekumenický dialog.....	164
4.4.3	Ekumenické perspektivy teologické estetiky ve 20. století	167
4.4.4	Perspektivy teologické estetiky pro pastorační a evangelizační.....	170
4.5	Objevování posvátna v kráse stvořené přírody	171
4.5.1	Vnímání krásy přírody jako Božího stvořitelského díla	172
4.5.2	Krása přírody z pohledu environmentální estetiky	173
4.5.3	Teorie společného chaosu a řádu.....	175
4.5.4	Fascinace krásou přírody	176
4.5.5	Atmosféra posvátna	177
4.5.6	Krajina domova.....	178
5.	MÍSTO TEOLOGICKÉ ESTETIKY V NÁBOŽENSKÉ EDUKACI.....	181
5.1	Náboženská pedagogika a katechetika: mezi pedagogikou a teologií.....	181
5.1.1	Historie vzniku katechetiky a náboženské pedagogiky	182
5.1.2	Cíle náboženské edukace z pohledu církevních dokumentů ...	184
5.1.3	Cíle náboženské edukace z pohledu české náboženské pedagogiky	192
5.1.4	Obsahy náboženské edukace: od normativní teologie k teologické estetice	194
5.2	Aktuální pastorační kontext adresátů náboženské edukace v Česku	198
5.2.1	„Ojedinělá majorita“: empirická data o stavu religiozity obyvatel ČR.....	199
5.2.2	Vývoj postojů obyvatel České republiky k náboženství, víře a k církvi	200
5.3	Religiozita, spiritualita nebo „vizualita“ české mládeže?	203
5.3.1	Kvantitativní výzkum religiozity české mládeže – D. Hamplová.....	205
5.3.2	Empirický výzkum religiozity mládeže: Česko + Tilburg	207
5.3.3	Generace „elektronického obrazu“	210

5.3.4 Význam náboženské a vizuální gramotnosti pro rozvoj spirituality člověka.....	211
5.3.4.1 Náboženská gramotnost a spirituální kompetence.....	211
5.3.4.2 Vizuální gramotnost.....	212
5.3.4.3 Multidimenzionální gramotnost	213
6. KVALITATIVNÍ VÝZKUM VZTAHU K POSVÁTNÉMU ROZMĚRU KRÁSY.....	216
6.1 Teoretická východiska výzkumu	217
6.2 Vymezení témat výzkumu a stav bádání.....	218
6.3 Hlubkové rozhovory s výtvarnými umělci	220
6.3.1 Design výzkumu: interpretativní fenomenologická analýza (IPA).....	220
6.3.2 Stanovení výzkumné otázky pro autory výtvarných uměleckých děl	222
6.3.3 Cílová skupina: současní výtvarní umělci.....	222
6.3.4 Metoda sběru dat: hlubkové rozhovory se současnými výtvarnými umělci	225
6.3.5 Analýza zjištěných dat a výsledky výzkumu získané z rozhovorů s umělci	226
6.4 Kvalitativní analýza vnímání krásy a posvátna u školní mládeže ..	228
6.4.1 Design kvalitativního výzkumu: zakotvená teorie (GTM)	229
6.4.2 Stanovení výzkumné otázky pro „diváky“ posvátného rozměru krásy	230
6.4.3 Cílová skupina: studenti českých a moravských církevních gymnázií	230
6.4.4 Metoda sběru dat: vizuální výzkum a fotodata.....	232
6.4.5 Analýza získaných dat a teorie zakotvená v kategoriích z fotodat studentů.....	236
6.5 Komparace zjištěných výzkumných kategorií.....	238
6.6 Závěry výzkumu a jejich důsledky pro náboženskou didaktiku	239
6.7 Diskuse teoretických závěrů s praktickými výstupy výzkumu.....	243
6.8 Shrnutí výsledků výzkumu a jejich nábožensko-didaktické perspektivy	249

7. AKTUÁLNÍ METODY DIDAKTICKÉ PRÁCE S UMĚNÍM A KRÁSOU V NÁBOŽENSKÉ EDUKACI	251
7.1 Didaktické přístupy náboženské edukace s prvky estetiky.....	252
7.1.1 Historie didaktiky krásy v prvních staletích církve.....	252
7.1.1.1 Didaktická funkce ikony (engrafa)	253
7.1.1.2 Kérygmatická funkce ikony (agrafa).....	254
7.1.1.3 Symbolická funkce ikony	254
7.1.1.4 Kontempace ikony.....	255
7.1.2 Metody zprostředkování estetické zkušenosti v současnosti....	256
7.1.2.1 Rozvíjení spirituálního rozměru pomocí estetické zkušenosti a fantazie	256
7.1.2.2 Obrazotvornost a kontempace	258
7.1.2.3 Poetická komunikace mezi Bohem a člověkem.....	259
7.1.2.4 Aktualita významu kontempace obrazu a ikony	261
7.2 Alternativní didaktické metody pro náboženskou edukaci	262
7.2.1 Metoda „Interakce soustředěné na téma Ruth C. Cohn“	263
7.2.2 Komunikativní teologie: M. Scharer, B. J. Hilberath	272
7.2.3 Metoda Pety M. Goldberg: „Kriticky angažované kreativní umění“	276
7.2.3.1 Rozvíjení náboženské gramotnosti na základě estetické zkušenosti.....	278
7.2.3.2 Metodické uvedení do kreativně-uměleckého přístupu (CECA).....	280
7.3 Metoda „Užasnout – Zakusit – Proměnit“	283
7.4 Návrh výukových hodin: metoda „Užasnout – Zakusit – Proměnit“	288
DOSLOV	302
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	307
SEZNAM ZKRATEK CÍRKEVNÍCH DOKUMENTŮ.....	320
SUMMARY	321